МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
імені адмірала Макарова

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО
(повна назва підрозділу)

КАФЕДРА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
(повна назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор із науково-педагогічної роботи

Сергій Слободян

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Program of the Discipline

Толерантність і подолання агресії в освітньому середовищі НУШ TOLERANCE AND OVERCOMING AGGRESSION IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE NATIONAL UNIVERSITY OF UKRAINE

рівень вищої освіти другий (магістерський)

тип дисципліни вибіркова

мова викладання українська

Миколаїв – 2025

Робоча програма навчальної дисципліни *«Толерантність і подолання агресії в освітньому середовищі НУШ»* скерована на підготовку фахівців усіх галузей знань, усіх спеціальностей.

«1» жовтня 2025 р.

Розробник: *Бреславська Ганна Богданівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри початкової освіти.*

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни *«Толерантність і подолання агресії в освітньому середовищі НУШ»* розглянуто на засіданні кафедри початкової освіти
Протокол № 2 від «08» жовтня 2025 р.

Завідувач кафедри *Світлана Якименко*

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни *«Толерантність і подолання агресії в освітньому середовищі НУШ»* розглянуто Науково-методичною комісією Навчально-наукового педагогічного інституту імені В.О. Сухомлинського
Протокол № 1 від «14» жовтня 2025 р.

Голова *Людмила Хрящевська*

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни *«Толерантність і подолання агресії в освітньому середовищі НУШ»* погоджено з навчальним відділом

Начальник відділу *Андрій Лабарткава*

Робочу програму навчальної дисципліни *«Толерантність і подолання агресії в освітньому середовищі НУШ»* затверджено Навчально-методичною радою НУК
Протокол № 8 від «29» жовтня 2025 р.

Голова НМР НУК *Сергій Слободян*

© НУК, 2025
© Бреславська Г.Б., 2025

ЗМІСТ

Вступ *4*
1. Опис навчальної дисципліни *6*
2. Мета вивчення навчальної дисципліни *6*
3. Передумови для вивчення дисципліни *6*
4. Очікувані результати навчання *6*
5. Програма навчальної дисципліни *6*
6. Методи навчання. Засоби діагностики результатів навчання та методів їхнього демонстрування *10*
7. Форми поточного та підсумкового контролю *10*
8. Критерії оцінювання результатів навчання *11*
9. Засоби навчання…. *12*
10. Рекомендовані джерела інформації *12*

ВСТУП

Анотація

Навчальна дисципліна «Толерантність і подолання агресії в освітньому середовищі НУШ» спрямована на формування у студентів умінь і навичок створення безпечного, доброзичливого та психологічно комфортного освітнього простору. Курс розкриває сутність понять «толерантність», «агресія», «конфлікт», знайомить з ефективними педагогічними стратегіями профілактики агресивної поведінки, формування культури миру, емпатії, співпраці та ненасильницької комунікації у шкільному середовищі.

Ключові слова: толерантність, агресія, освітнє середовище, культура миру, емпатія, конфлікт, профілактика агресії, ненасильницька комунікація, психологічна безпека, Нова українська школа, педагогічні стратегії, співпраця.

Abstract

The academic discipline "Tolerance and Overcoming Aggression in the Educational Environment of the New Ukrainian School" is aimed at developing students' skills in creating a safe, friendly, and psychologically comfortable learning environment. The course explores the concepts of tolerance, aggression, and conflict, and introduces effective pedagogical strategies for preventing aggressive behavior, fostering a culture of peace, empathy, cooperation, and non-violent communication within schools.

Keywords: tolerance, aggression, educational environment, culture of peace, empathy, conflict, aggression prevention, non-violent communication, psychological safety, New Ukrainian School, pedagogical strategies, cooperation.

1. Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, спеціальність (освітня програма), освітній рівень</td><td colspan="6">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td colspan="3">денна форма навчання</td><td colspan="3">заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td colspan="2">Кількість кредитів – 5</td><td rowspan="4">Усі галузі знань</td><td colspan="6">Вибіркова</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">Модулів – 1</td><td colspan="6">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td colspan="2">2-й</td><td colspan="2"></td><td colspan="2">2-й</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">Змістових модулів – 5</td><td colspan="6">Семестр</td></tr>
<tr><td></td><td>3-й</td><td></td><td></td><td>3-й</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="6">Електронний адрес РПНД на сайті Університету:</td><td rowspan="6">Усі спеціальності</td><td colspan="6">Лекцій, год.</td></tr>
<tr><td></td><td>30</td><td></td><td></td><td>10</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="6">Практичні, год.</td></tr>
<tr><td></td><td>30</td><td></td><td></td><td>10</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="6">Самостійна робота, год.</td></tr>
<tr><td></td><td>90</td><td></td><td></td><td>130</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="2">Індивідуальне науково-дослідне завдання</td><td colspan="6" rowspan="2">Індивідуальні завдання:</td></tr>
<tr><td colspan="2">Загальна кількість годин – 150</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="3">Тижневих годин для денної форми навчання:
аудиторних – 4;
самостійної роботи– 6.</td><td rowspan="3">Освітній рівень: перший (магістерський)</td><td colspan="6">Вид контролю</td></tr>
<tr><td colspan="3">3-й семестр залік</td><td colspan="3">3-й семестр залік</td></tr>
<tr><td colspan="6">Форма контролю: комбінована</td></tr>
</table>

2. Мета вивчення навчальної дисципліни

Мета курсу: сформувати у студентів компетентності щодо попередження, діагностики та подолання проявів агресії в освітньому процесі, розвитку толерантної поведінки та формування безпечного середовища у закладах освіти.

3. Передумови для вивчення дисципліни

Передумов для вивчення дисципліни немає.

4. Очікувані результати навчання

Вивчення навчальної дисципліни не передбачає формування та розвиток у студентів програмних результатів навчання через належність дисципліни до категорії вибіркових.

Під час опанування матеріалами курсу студенти матимуть можливість оволодіти такими компетенціями:

1.Здатність розуміти природу толерантності, агресії та конфліктів у педагогічному середовищі.

2. Здатність знати психолого-педагогічні механізми регуляції емоційної поведінки учнів.

3. Вміння застосовувати методи ненасильницької комунікації та конструктивного діалогу.

4. Формувати толерантне ставлення в дитячому колективі.

5. Розробляти програми профілактики та подолання агресії в закладі освіти.

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи толерантності

Тема 1. Сутність і структура поняття «толерантність»

Філософське, соціальне та педагогічне трактування поняття «толерантність».

Толерантність як цінність сучасного суспільства і школи.

Література: [1], с. 10–24; [2], с. 30–45.

Тема 2. Формування культури толерантності в освітньому середовищі

Компоненти культури толерантності: когнітивний, емоційний, поведінковий.

Роль учителя у вихованні культури миру та співпраці.

Література: [3], с. 40–55; [4], с. 56–70.

Змістовий модуль 2. Психологічні чинники агресії

Тема 3. Психологічна природа агресії

Типи агресії та їх прояви у шкільному середовищі.

Фактори, що провокують агресивну поведінку дітей.

Література: [5], с. 20–38; [6], с. 42–58.

Тема 4. Емоційний інтелект як засіб регуляції агресії

Поняття емоційного інтелекту та його значення для гармонізації поведінки.

Методи розвитку емоційної компетентності педагогів і учнів.

Література: [7], с. 50–64; [8], с. 70–85.

Змістовий модуль 3. Педагогічні технології формування толерантності

Тема 5. Інтерактивні технології формування толерантності

Тренінгові та ігрові методи виховання толерантності.

Рольова гра як інструмент емпатії.

Література: [3], с. 80–96; [9], с. 40–52.

Тема 6. Освітні проєкти та акції, спрямовані на виховання толерантності

Організація учнівських ініціатив і соціальних проєктів.

Приклади успішних практик з українських шкіл.
Література: [4], с. 84–99; [10], с. 60–78.

Змістовий модуль 4. Конфліктологія в освітньому середовищі

Тема 7. Конфлікт як соціально-психологічне явище
Типи та динаміка педагогічних конфліктів.
Стратегії конструктивного розв'язання конфліктів.
Література: [5], с. 90–104; [7], с. 90–110.

Тема 8. Медіація в закладі освіти
Принципи шкільної медіації та роль медіатора.
Методика проведення відновних практик.
Література: [8], с. 90–104; [9], с. 110–125.

Змістовий модуль 5. Практичні стратегії подолання агресії

Тема 9. Превентивна робота та профілактика булінгу
Сутність, причини та форми булінгу.
Механізми реагування педагогів на прояви насильства.
Література: [1], с. 100–115; [10], с. 90–105.

Тема 10. Програми формування позитивного соціально-психологічного клімату
Методика розробки антиагресивних програм для шкільного колективу.
Роль класного керівника у формуванні безпечного середовища.
Література: [6], с. 110–126; [9], с. 128–140.

.

Тематичний план навчальної дисципліни
3. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					Заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		лек	пр	лаб	с.р.		лек	пр	лаб	с.р.
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**
Модуль 1.										
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи толерантності										
Тема 1. Сутність і структура поняття «толерантність»	14	4	2	–	8	14	2	0	–	12
Тема 2. Формування культури толерантності в освітньому середовищі	16	2	4	–	10	16	0	2	–	14
Разом за змістовим модулем 1	**30**	**6**	**6**	**–**	**18**	**30**	**2**	**2**	**–**	**26**
Змістовий модуль 2. Психологічні чинники агресії										
Тема 3. Психологічна природа агресії	14	4	2	–	8	14	2	0	–	12
Тема 4. Емоційний інтелект як засіб регуляції агресії	16	2	4	–	10	16	0	2	–	14
Разом за змістовим модулем 2	**30**	**6**	**6**	**–**	**18**	**30**	**2**	**2**	**–**	**26**
Змістовий модуль 3. Педагогічні технології формування толерантності										
Тема 5. Інтерактивні технології формування толерантності	14	4	2	–	8	14	2	0	–	12
Тема 6. Освітні проєкти та акції, спрямовані на виховання толерантності	16	2	4	–	10	16	0	2	–	14
Разом за змістовим модулем 3	**30**	**6**	**6**	**–**	**18**	**30**	**2**	**2**	**–**	**26**
Змістовий модуль 4. Конфліктологія в освітньому середовищі										
Тема 7. Конфлікт як соціально-психологічне явище	14	4	2	–	8	14	2	0	–	12
Тема 8. Медіація в закладі освіти	16	2	4	–	10	16	0	2	–	14
Разом за змістовим модулем 4	**30**	**6**	**6**	**–**	**18**	**30**	**2**	**2**	**–**	**26**
Змістовий модуль 5. Практичні стратегії подолання агресії										
Тема 9. Превентивна робота та профілактика булінгу	14	4	2	–	8	14	2	0	–	12
Тема 10. Програми формування позитивного соціально-психологічного клімату	16	2	4	–	10	16	0	2	–	14
Разом за змістовим модулем 5	**30**	**6**	**6**	**–**	**18**	**30**	**2**	**2**	**–**	**26**
Разом за курсом	**150**	**30**	**30**	**0**	**90**	**150**	**10**	**10**	**0**	**130**

Теми семінарських занять

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин	
	денна форма	Заочна форма
Модуль 1.		
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи толерантності		
Тема 1. Сутність і структура поняття «толерантність»	2	0
Тема 2. Формування культури толерантності в освітньому середовищі	2	2
Разом за змістовим модулем 1	4	2
Змістовий модуль 2. Психологічні чинники агресії		
Тема 3. Психологічна природа агресії	2	0
Тема 4. Емоційний інтелект як засіб регуляції агресії	2	2
Разом за змістовим модулем 2	4	2
Змістовий модуль 3. Педагогічні технології формування толерантності		
Тема 5. Інтерактивні технології формування толерантності	2	0
Тема 6. Освітні проєкти та акції, спрямовані на виховання толерантності	2	0
Разом за змістовим модулем 3	4	2
Змістовий модуль 4. Конфліктологія в освітньому середовищі		
Тема 7. Конфлікт як соціально-психологічне явище	4	2
Тема 8. Медіація в закладі освіти	4	0
Разом за змістовим модулем 4	**8**	2
Змістовий модуль 5. Практичні стратегії подолання агресії		
Тема 9. Превентивна робота та профілактика булінгу	6	2
Тема 10. Програми формування позитивного соціально-психологічного клімату	4	0
Разом за змістовим модулем 5	10	2
Разом за курсом	30	10

Розподіл годин самостійної роботи для студентів денної форми навчання:

- підготовка до семінарських занять – ***2-4 год. / 1 заняття***;
- написання рефератів – ***15 год. / 1 роботу;***
- підготовка до контрольних заходів – ***15 год. / 1 захід***
- підготовка завдань самостійної роботи ***- 3–5 год. / 1 робота.***

Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Вид роботи	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Підготовка до лекцій	15	20
2	Підготовка до практичних занять	30	40
3	Підготовка до контрольних заходів	20	30
4.	Виконання завдань самостійної роботи (реферати, презентації, план-конспект уроку)	25	40
	Разом	**90**	**130**

6. Методи навчання. Засоби діагностики результатів навчання та методів їхнього демонстрування

Методи навчання:

1) на лекційних заняттях:
   - лекція;
   - пояснення;
   - дискусія;
   - диспут;
   - ілюстрування;
   - демонстрація;
   - відеометод;
   - майстер-клас
2) на семінарських заняттях:
   - практична робота;
   - фронтальне опитування;
   - частково-пошуковий метод;
   - спостереження.
   -

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- усні відповіді;
- проєктні (самостійні) роботи;
- контрольна робота;
- реферати.

7. Форми поточного та підсумкового контролю

Досягнення студента оцінюються за 100-бальною системою Університету.

Підсумкова оцінка навчального курсу містить оцінки з поточного контролю та оцінки підсумкового контролю. В кожного компонента своя частка в загальній системі оцінок, де студент може набрати від 60 балів до 100 балів. Під компонентом проміжних оцінок розуміються поточні оцінки протягом семестру.

Підсумкова оцінка навчального курсу є сумою проміжних оцінок (усна відповідь, проектні (самостійні роботи), реферат, контрольна робота (максимально 85 балів) й оцінки за контрольну роботу (максимально 15 балів).

Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті та за результатами виконання завдань самостійної роботи. Він передбачає оцінювання теоретичної підготовки здобувачів вищої освіти із зазначеної теми (у тому числі самостійно опрацьованого матеріалу) під час роботи на заняттях та набутих практичних навичок під час виконання завдань практичних і проєктних самостійних робіт, а також презентації результатів виконаних завдань та досліджень.

Зарахування кредитів навчального курсу можливо тільки лише досягнення результатів, запланованих РПНД, що виражається в одній із позитивних оцінок, передбачених чинним законодавством.

7. Форми контролю результатів навчальної діяльності студентів та їхнє оцінювання

Відповіді на семінарах	Критерії оцінювання
2	Відповідь правильна, повна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення, використані міжпредметні зв’язки, містить аргументовані

	висновки.
1,5	Відповідь в цілому правильна, доволі повна, логічна; допущені несуттєві помилки та неточності у викладенні матеріалу.
1	Відповідь частково правильна, містить неточності, недостатньо обґрунтована.
0,5	Відповідь має суттєві помилки, аргументи несформульовані, використовуються невірна термінологія.
0	Відповідь містить значну кількість суттєвих помилок, не обґрунтована. Студент не дає відповіді
Максимальна оцінка студента за даний компонент програми: *семестр: 30 балів для денної форми: – 15 семінарських занять по 2 бали;* *25 балів для заочної форми – 5 семінарських занять по 5 балів.*	

Форма контролю	**Максимальна кількість балів**	
	Денна форма	**Заочна форма**
Практичні заняття	15х2 бал = 30 балів	5х5 балів = 25 балів
Самостійна робота	14х2 бал = 28 балів	14х2 бал = 28 балів
Контрольна (письмова) робота	1х20 балів= 20 балів	1х20 балів= 25 балів
Підготовка до заліку	1х22 балів=22 балів	1х22 балів=22 балів
Всього	**100**	**100**

8. Критерії оцінювання результатів навчання

		Денне відділення		Заочне відділення	
		Вид роботи	Кількість балів	Вид роботи	Кількість балів
ЗМ 1	Т1	Відповідь на семінарському занятті	4	Відповідь на семінарському занятті	5
		Самостійна робота	2	Самостійна робота	2
	Т2	Відповідь на семінарському занятті	4		
		Самостійна робота	2	Самостійна робота	2
ЗМ 2	Т3	Відповідь на семінарському занятті	4		
		Самостійна робота	4	Самостійна робота	2
	Т4	Відповідь на семінарському занятті	2		
		Самостійна робота	4	Самостійна робота	2
ЗМ 3	Т5	Відповідь на семінарському занятті	4		
		Самостійна робота	2	Самостійна робота	2
	Т6	Відповідь на семінарському занятті	4		
		Самостійна робота	2	Самостійна робота	2
ЗМ 4	Т7	Відповідь на семінарському занятті	4		
		Самостійна робота	2	Самостійна робота	2
	Т8	Відповідь на семінарському занятті	4	Відповідь на семінарському занятті	5
		Самостійна робота	2	Самостійна робота	2
ЗМ 5	Т9	Відповідь на семінарському занятті	4		
		Самостійна робота	2	Самостійна робота	2

	Т10	Відповідь на семінарському занятті	4	Відповідь на семінарському занятті	5
		Самостійна робота	2	Самостійна робота	2
Контрольна робота			20	Контрольна робота	25
Підсумковий контроль		Залік	20	Залік	40
Сума			100		100

9. Засоби навчання

Наочним матеріалом для лекційних занять послужать передусім мультимедійні засоби (комп'ютерні презентації); відеоматеріали (навчальні кінофільми, а також інтерв'ю, виступи тощо як фактографічний матеріал).

На практичних заняттях прислужиться бібліотечних фонд Університету та електронні репозитарії світу.

Під час виконання завдань самостійної роботи доцільним стане використання бібліотечного фонду та енциклопедій, словників, довідників.

10. Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Гуменюк, О. Є. *Психологія толерантності: теоретичні засади та практичні аспекти* : монографія. — Київ : Педагогічна думка, 2017. — 284 с.
2. Калуська, Л. В. *Педагогіка толерантності у сучасній школі* : навч. посіб. — Львів : Світ, 2019. — 256 с.
3. Максименко, С. Д. *Загальна психологія: проблеми агресії та взаємодії* : підручник. — Київ : Центр учбової літератури, 2018. — 372 с.
4. Савченко, О. Я. *Гуманістичні засади освітнього процесу* : монографія. — Київ : Либідь, 2018. — 310 с.
5. Сисоєва, С. О. *Педагогічна етика і культура міжособистісної взаємодії* : навч. посіб. — Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. — 276 с.
6. Титаренко, Т. М. *Психологія толерантності та подолання конфліктів* : навч. посіб. — Київ : Либідь, 2020. — 248 с.
7. Шкіль, М. І. *Толерантність як педагогічна цінність у формуванні особистості вчителя* : монографія. — Тернопіль : ТНПУ, 2021. — 230 с.

Додаткова література

1. Авер'янова, Г. М. *Психологічна профілактика агресивної поведінки школярів* : навч. посіб. — Київ : Освіта, 2016. — 212 с.
2. Бондаревська, І. В. *Педагогіка толерантності: концептуальні засади виховання гуманних взаємин* : монографія. — Київ : Педагогічна думка, 2017. — 240 с.
3. Вознюк, О. В. *Соціально-психологічні умови формування толерантності учнів* : навч. посіб. — Київ : Академія, 2018. — 260 с.
4. Кононко, О. Л. *Емоційний інтелект і розвиток толерантності у дітей* : монографія. — Київ : Освіта, 2019. — 198 с.
5. Ничкало, Н. Г. *Гуманістична педагогіка: цінності, традиції, інновації* : зб. наук. праць. — Київ : Педагогічна думка, 2020. — 224 с.
6. Мірошниченко, В. І. Психологічні механізми подолання агресії в освітньому середовищі : монографія. — Харків : Основа, 2021. — 298 с.

7. Приходько, К. І. *Медіація і ненасильницьке вирішення конфліктів у школі* : навч. посіб. — Харків : Основа, 2022. — 200 с.
8. Синьова, Є. П. *Формування культури ненасильницької поведінки в освітньому середовищі* : навч. посіб. — Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2021. — 236 с.
9. Ткаченко, І. М. *Психологія спілкування: подолання конфліктів і розвиток емпатії* : навч. посіб. — Київ : Академія, 2020. — 220 с.
10. Юр'єва, Н. М. *Психологія позитивних комунікацій у школі* : монографія. — Черкаси : Брама, 2021. — 242 с.

11. Інформаційні ресурси в інтернет

1. Міністерство освіти і науки України. — https://mon.gov.ua
2. Український інститут розвитку освіти. — https://uied.org.ua
3. Освітній портал «Нова українська школа». — https://nus.org.ua
4. Українська асоціація психологів освіти. — https://psyua.com.ua
5. Проєкт Ради Європи «Боротьба з мовою ворожнечі та формування культури толерантності». — https://www.coe.int/uk/web/no-hate-campaign
6. Інформаційний ресурс ЮНІСЕФ «Безпечна школа: профілактика насильства». — https://www.unicef.org/ukraine
7. Портал Освіта.ua — Розділ «Психологія і педагогіка». — https://osvita.ua
8. Громадська організація «Ла Страда – Україна» (Національна гаряча лінія з попередження насильства). — https://la-strada.org.ua
9. Центр гуманітарних досліджень при Київському університеті імені Бориса Грінченка. — https://kubg.edu.ua